

מבט על חשיבות העליה להר הבית

יקיר אבלו שיעור ה'

פתיחה¹

במאמר הקרוב ארצה לגעת בנקודות אחדות סביב העליה להר הבית בימינו. בטרם ניגש לגוף הדברים, ברצוני לפתוח בדברי שבח לקב"ה שבכלל קיימת האפשרות לדון בסוגיה זו. ישנם דברים שאנחנו חווים היום בארץ ישראל, עם מדינה משלנו, ולא מופנמים ומוערכים מספיק. העובדה שהגענו לשלב שבו חזרנו מהגולה וזכינו ליישב את הארץ, ואף יכולים במובן הפרקטי לעלות להר הבית - זהו כבר נס וברכה בפני עצמו. עם זאת, אנחנו עוד מתפללים שנוכה לבניין המקדש במהרה בימינו אמן.

בצער רב צריך להודות, שכיום המון יהודים לא מספיק מודעים לחשיבות של הר הבית, אך לאמיתו של דבר מדובר על המקום החשוב ביותר לעם היהודי, הגרעין ממנו אנחנו שואבים כוח וקירבה לבורא עולם וששאיפתנו אליו אמורה להיות במחשבותינו בכל עת.

קיימת מחלוקת בין הפוסקים האם מותר לעלות בימינו להר הבית. אין במאמר זה כדי להכריע, אבל על כל אחד מאיתנו לבחון את הסוגיה לעומק ולהכיר את הצדדים השונים, גם אם בפועל יעשה כפסיקה ההלכתית של רבו. במאמר הנוכחי, לא נציג את המחלוקת, אלא נפרט נימוקים אחדים בעלי חשיבות ומשמעות רוחנית לעליה להר הבית בימינו.

1. רקע קצר לדיון: קדושת הר הבית

על מנת להבין את המשמעות הרוחנית של העליה להר הבית, נרצה להקדים מעט אודות עצם המורכבות של העליה להר ולמה בכלל יש דיון בנושא.

כניסה בטומאה

התורה (במדבר ה) מצווה עלינו לשלח את הטמאים מהמחנה. הגמרא (פסחים ס"ז) דורשת מהפסוקים שיש לחלק את מחנה ישראל לשלושה מחנות: מחנה שכינה (מקום המשכן), מחנה לוי (מסביב למשכן), ומחנה ישראל. הגמרא קובעת שמחנה שכינה צריך להרחיק רק אנשים שהם טמאים בטומאת מת.² ממחנה לוי משלחים את הטמאים מטומאה היוצאת מגופם (זב וזבה, בעל קרי ונדה), וממחנה ישראל משלחים רק מצורעים.

¹ בפתח המאמר נדגיש, שבכתיבת המאמר נעזרתי רבות בספרים 'לשכנו תדרשו', 'אל הר המור', 'אל גבעת הלבונה'.

² טומאת מת היא אחת מסוגי הטומאה הבאה על ידי מגע או המצאות יחד עם גופת אדם מת או חלק מגופתו. טומאה זו מוגדרת אבי אבות הטומאה, ובמובנים רבים היא החמורה שבין הטומאות (עין במדבר יט, יא-כב).

כאשר בני ישראל הגיעו לארץ, הם השרו את רמת הקדושה של שלושת המחנות הללו שהיו במדבר לתוך ארץ ישראל, באופן הבא: ירושלים - דינה כמחנה ישראל, הר הבית - דינו כמחנה לוי. והעזרה, כלומר, חצר בית המקדש והמקדש עצמו - דינם כמחנה השכינה.³ לשטח הר הבית (השטח סביב העזרה שרמת קדושתו הינה כדין מחנה לוי) אסורה הכניסה לאדם הטמא בטומאה היוצאת מגופו, אך מותרת הכניסה לאדם הטמא בטומאת מת. רק בעזרה (אשר דינה כדין מחנה השכינה), אסור לטמא מת להיכנס. בימינו, כולנו נחשבים טמאים בטומאת מת (מכיון שלצערנו אין לנו אפר פרה אדומה, שבלעדיו לא ניתן להיטהר מטומאת מת), ולכן איננו יכולים להיכנס לשטח העזרה. לשטח ההר שמסביב למקום העזרה אנו רשאים להכנס גם בהיותנו טמאים בטומאת מת.⁴ נקודה זו הינה חשובה, כיון שהפסיקה בנושא העליה אינה אחידה לכל שטח ההר, אלא יש איזורים שונים בהר עצמו שבהם רמות שונות של קדושה. נציין, שרבים מגדולי ישראל עלו בעצמם להר הבית במשך ההיסטוריה.⁵

האם יש קדושה

סוגיה נוספת שעומדת ברקע הדיון, היא השאלה האם בימינו שורה שכינה בהר הבית. בימי שלמה המלך, כאשר נבנה בית המקדש הראשון, מקום המקדש התקדש. אלא שיש מחלוקת גדולה בין הראשונים האם אחרי שחרב בית המקדש, הקדושה עדיין קיימת בהר הבית. להלן נבהיר מדוע עניין זה מוסיף משמעות וחשיבות לעליה אל הר הבית. הרמב"ם פסק (הלכות בית הבחירה פ"ו הט"ו): "לפיכך מקריבין הקורבנות כולן אף על פי שאין שם בנוי... שקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא". כלומר הקדושה שחלה על בית המקדש הראשון נמצאת וקיימת לעולם, וממילא גם כיום חלה

³ המושג 'הר הבית' מכוון לכל שטח ההר הנמצא מחוץ לשטח העזרה, שהוא מקום המקדש ועזרת הנשים.

⁴ צריך לציין שחלק משמעותי מהיכוח אודות עליה להר הבית סובב סביב השאלה, האם אנחנו יכולים לזהות באופן מדויק מהם השטחים המותרים ומהם השטחים שבהם אכן אסור להיכנס בהיותנו טמאים בטומאת מת. העולים היום להר הבית, מקפידים כמובן להסתובב רק במקומות חיצוניים יחסית של הר הבית, שבהם לרבים מהפוסקים אכן מותר ללכת (גם רבים מהאוסרים מכירים ביכולת הזיהוי של המקומות המותרים להליכה, ולא אוסרים מהחששות הללו, אלא מעניינים אחרים). אכן חשוב להבהיר שמי שעולה להר חיוני שיעשה זאת עם מישהו שמכיר היטב מהם המקומות המותרים להליכה.

⁵ להלן מספר מקורות המפנים לתיאורים של גדולי ישראל שעלו להר: ר' אברהם בר חייה הנשיא - ספר מגילת המגלה עמי' 99, הרמב"ם - ספר חרדים, מצוות התלויות בארץ ג', רבנו המאירי - בבית הבחירה לשבעות טז א, ר' שמואל בר שמשון עם ר' יהונתן הכהן מלונגיל - איגרת יד עמי' 7, שו"ת הרדב"ז חלק ב' סימן תרצ"א, המהרי"ט - דרך הקודש ו א, החיד"א - ברכי יוסף אורח חיים סי' תקסא, אדמו"ר מקלויזנבורג, שו"ת דברי יציב בגליון אלף תקצ"ו, הרב שמואל הורוביץ - ימי שמואל חלק ב' פ' קמו.

קדושה במקום המקדש. הראב"ד (שם בהשגות) לעומת זאת סבר שאחרי החורבן הקדושה של מקום המקדש בטלה, והנכנס לשם בטומאה אינו מתחייב בכרת. לפי השיטה של הראב"ד, אין מניעה בימינו מלעלות לכל החלקים של הר הבית, שהרי אין שם קדושה, וכל האיסורים להיכנס בטומאה הם רק כאשר עדיין יש קדושה. אלא שבפועל, רוב ככל הפוסקים נקטו הלכה למעשה כעמדת הרמב"ם. כך מביא המשנה ברורה, (תקס"א, ה): **"והנכנס עתה למקום מקדש** (-דהיינו למקום העזרה) **חייב כרת, שכולנו טמאי מתים וקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה עתיד לבוא"** (ראה בשו"ת משפט כהן תשובה צו דיון רחב על המחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד). יש להדגיש שהקדושה היא במקום העזרה והאיסור להיכנס בטומאה הוא דווקא לשם. בכל זאת חשוב להכיר את העובדה שיש קדושה במקום, כי דווקא העובדה שהמקום עדיין קדוש, מהווה חלק מהמשמעות שיש לראות בעצם העליה להר, כפי שנבאר בהמשך. מתוך ההנחה שיש קדושה במקום הר הבית, נרצה ללמוד מעט אודות מספר מצוות שהאדם מקיים כאשר הוא עולה להר הבית, כחלק ממגמה כללית להתפלל אל הבורא ולהתקרב אליו במקום הכי קדוש לעם היהודי - הר הבית! שוב נדגיש - איננו נכנסים למקומות הקדושים בפועל, כי אנחנו טמאים, אבל אנחנו רוצים להוסיף תשומת לב ולחדד את הרצון שלנו להתקרב למקומות האלה כמה שאפשר.

2. המצוות שמקיימים בעת העליה להר הבית

מצוה א - 'מורא מקדש' - מצות עשה לירא מן המקדש

המצוה הראשונה ביחס למי שעולה להר הבית, מופיעה בפסוק (ויקרא יט, ל; כו, ב): **"אֵת שְׁבִתֵי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדְּשֵׁי תִירְאוּ"**. מפסוק זה למדו חז"ל (יבמות ו'): כמו שאנחנו צריכים לשמור ולקיים את השבת לעולם, כך גם אנחנו צריכים להיות עם מורא המקדש לעולם! יש שסבורים שמשמעות הדבר שצריך לשמור מרחק ולהתרחק ממקום המקדש. אבל לאמיתו של דבר מצות מורא מקדש אינה מתקיימת כאשר האדם מתרחק ממקום המקדש ומונע מעצמו מלהגיע אליו (כמו שמצות מורא אב אינה מתקיימת כאשר אדם מתרחק מאביו). מצות מורא מתקיימת דווקא כאשר אדם בא למקום עצמו ומתנהג בו ביראת ה' ונזהר בכל ההלכות הנוהגות בו!

הרמב"ם הסביר את המצוה כך (הלכות בית הבחירה פ"ז ה"א-ה"ג):

מצות עשה לירא מן המקדש שנאמר "ומקדשי תירא", ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שציווה על יראתו. ואיזה היא יראתו? שלא יכנס אדם להר הבית במקלו

או במנעל ברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרורין או בסדינו... ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זה ויצא בפתה שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ. ולא יכנס לו אלא **לדבר מצוה... כל זה ליראה מן המקדש.**

ובהמשך הפרק (שם ה"ז) הבהיר הרמב"ם :

אף על פי שהמקדש היום חרב בעוונותינו, חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו. לא ייכנס אלא למקום שמותר להיכנס לשם, ולא יישב בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר "את שבתותי תשמורו, ומקדשי תיראו" - מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם, שאף על פי שחרב, בקדושתו עומד.

רואים מכאן, שגם כאשר אין מקדש, יש מצוה לירא ממקום המקדש.

בעניין זה נביא מדבריו של הרב נחום אליעזר רבינוביץ זצ"ל (ולשכנו תדרשו), הרב אלישע וולפסון, (הערה 10) שביאר בהרחבה את המצוה שבעליה, לאור דברי הרמב"ם :

לכאורה יש כאן (בסעיפים הללו של הרמב"ם) כפילות שלא לצורך : פתח תחילה "ויראו" היא יראתו" וסיים שוב : "כל זה ליראה מן המקדש". ברם, לכאורה היה מקום לחשוב שמצות יראה אף על פי שהיא מצוות עשה מתקיימת בשב ואל תעשה. כלומר, מי שאינו מתקרב למקדש כלל ואינו נמצא בסביבתו ודאי שאינו פורץ שום גדר ובכך קיים מצוה זו. אבל אין לפרש כך. **מצות יראה הוא בצורה חיובית מתקיימת בקום ועשה (ובעניין מצוות יראה לגבי הורים וכן לגבי השם יתברך). כלומר, רק מי שנתקרב למקום המקדש ונכנס עד למקום שמותר להיכנס ונזהר שלא לפרוץ הגבולות ומקפיד על ההלכות המוזכרות במצות יראה' - כגון מסיר נעליו לפני הכניסה וחוזר לאחוריו ביציאתו, והוא הדין למי שטובל לקראת עלייתו. בכך מקיים את מצות העשה של יראה...**

על המילים ברמב"ם "ולא יכנס אלא לדבר מצוה" כתב הכסף משנה שלמד זאת מהלכות בית הכנסת. מצינו אגב בחיי אדם שכתב : "מצוה זו ליראה מן המקדש נוהג בבית הכנסת ובבית המדרש מדאורייתא"... והנה מצינו בהלכות בית כנסת : "לא יעשנו קפנדריא... שאסור להכנס בהן אלא לדבר מצוה. מי שצריך להכנס לבית כנסת לקרות תינוק... ישהה מעט ואחר כך יצא, שהישיבה שם מעסקי המצוות היא, שנאמר 'אשרי יושבי ביתך'.

הוא אומר : לשבת בחצרות בית ה' להלך בנחת וברגש להסתופף בהר הקודש - "מעסקי המצוה היא"! הרמב"ן על התורה הדגיש כך את מצות העלייה לרגל :

"ומורא המקדש - שיבוא שם ברגלים ויירא ממנו". לעלות, לבוא... ולירא! זו

המצוה!

יש להדגיש שמצוות יראה גם מהמקדש וגם מהקב"ה (ומהורים) בעצם מצביעה על יצירת מערכת יחסים בין הירא ובין מושא היראה. הרגש שאמור להיות בקרבו של אדם יוצר חיבור וכך מתחזק הקשר הרוחני בינינו ובין בורא עולם, ובינינו ובין מקום המקדש שלצורך העניין מבהיר לנו את הרצון להיות ערים לכך שזהו מקומו של השכינה. כך האדם יתחזק ברצונו לפעול לקידום עם ישראל וערכיו, וזירוז הליך הגאולה.

כפי שלמדנו יש מצות מורא מקדש שהתחילה בבית מקדש הראשון ונמצאת איתנו עד היום. מצוה זו מחדדת את המחויבות האישית של כל אחד לירא את המקדש והעשייה של מצוה זו מתקיימת רק על ידי העליה עצמה להר הבית. בנוסף התבאר לנו שהעליה להר הבית יכולה להתקיים על אף היותנו טמאי מתים. אנו כעם היהודי ששואף להתקרב אל הקב"ה ולמקומות הקדושים לנו שעל ידם אנחנו מתקרבים אליו - יש לנו מצוה מפורשת לקיים זאת, בהר הבית עצמו!

מצוה ב - לשכנו תדרשו ובאת שמה

אומרת התורה בספר דברים (יב, א-ה):

אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה. אַבְד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם לְרִשְׁתָּם עַל הַהָרִים הַרְמִים וְעַל הַגְּבוּעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רֵעָן. וְנִתְצַתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבְרֹתֶם אֶת מִצְבְּתֵם וְאֲשִׁרְיֵהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאִבְדַתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְקוֹם הַהוּא. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם. כִּי אִם אֵל הַמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבֵאתֶם שָׁמָּה.

פסוקים אלו מדברים על מחויבותנו לגרש אלילים ועבודה זרה בכל מקום בארצינו כדי שחס ושלום אנחנו בעצמינו לא נגרר לעשות כמוהם ולחלל את ה' ואת הארץ. הפסוקים מדגישים איך עלינו להרוס ולשרוף מזבחות, מציבות, ופסילי עבודה זרה כדי להכחיד את שמם מהארץ. אבל - אסור לעשות כך כלפי הקב"ה! ולהיפך - עלינו לעלות אל המקום אשר יבחר ה' ולקדש את שמו באותו המקום!

הפרשנים נחלקו איך לפרש את הביטוי 'לשכנו'. אפשר לפרש שאכן הכוונה להר המוריה (עין בפירושו של רבינו בחיי דברים יב, ה), אבל יש שפירשו שהכוונה למשכן שילה (עין

רש"י (שם). אבל גם לדבריהם, אפשר לומר שמשכן שילה אכן דינו כבית המקדש בזמן שהוא עמד.

הרמב"ן בפירושו לתורה (דברים יב, ה) מסביר כך:

וטעם "לשכנו תדרשו" - שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית השם ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלוהי יעקב, כלשון "ציון ישאלו דרך הנה פניהם". ובספרי: "תדרשו" - דרוש על פי הנביא. יכול תמתין עד שיאמר לך נביא? תלמוד לאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש ומצא ואחר כך יאמר לך נביא. וכן אתה מוצא בדוד... ועל דרך האמת לשכנו תדרשו - לכבודו תדרשו, ובאת שמה - לראות את פני האדון ה' אלוקי ישראל. וממנו אמרו חכמים "שכינה".

הרמב"ן מחדד את המושג ומפרש שעלינו החובה לדרוש את הר הבית ולשכון בעצמינו בהר הבית ולהגיע אליו. אפילו לפני שצונו על ידי נביא! (שכך קרה לדוד המלך). משמע ללכת לקראת בית ה' ולהביא אחרים איתנו!
וכך כתב גם המלבי"ם (שם):

בכל מקום קורא מקום המקדש "מקום אשר יבחר ה'". כי נתודע על ידי נביא שהוא מקום הנבחר... ובכל זאת מצאנו שדוד דרש אחרי המקום... ולמד ממה שכתוב "לשכנו תדרשו". שהדרישה היא מה שחוקר בעצמו למצוא את הדבר, וזה שאמר דרוש ומוצא, למד להם שלא יגלה ה' סודו על ידי נביאיו להודיעם מקום הנבחר רק אם ישתדלו בזה וידרשו אחריו, ואז יערה עליהם רוח ממרומים אחרי ההכנה הראויה.

עלינו להראות את השתדלותנו ואת רצוננו ללכת אחרי בית ה'. הקב"ה יבוא לקראתנו רק כאשר אנחנו באים לקראתו כדי לקיים את מצוות "לשכנו תדרשו" במקום אשר יבחר ה' - הר הבית.

עוד מצינו שהרמב"ם (הלכות מלכים פ"א ה"א) הביא פסוק זה ('לשכנו תדרשו') על מנת ללמוד ממנו שיש חיוב לבנות את בית המקדש. יתכן לומר כי הרמב"ם בא ללמדנו שכל פעולה של דרישה וקירוב לבניין הבית הרי היא בכלל מצות בניית המקדש, שהרי פשוטו של מקרא אינו עוסק בבניית הבית אלא בדרישת מקום המקדש, ומהפסוק למדנו כי יש מצוה לדרוש את המקום ולבוא אליו בפועל, ומתוך כך נבוא גם לבנות את בית המקדש. והכל בכלל מצוות "ולשכנו תדרשו". להתאמץ ולהשתדל לעשות מקום לשכינה בארץ בציון עיר קודשנו.

מצוה ג - עבדהו במקדשו: להתפלל ולהשתחוות בהר הבית

נכון לכתובת דברים אלו, אנחנו נמצאים במצב שלצערנו מי שיתפלל או ישתחוה על הר הבית מסתכן במעצר, וראוי שנפנים כמה המצב הזה חמור. ובכל אופן נכון לחדד, האם יש בכלל מצוה באמירת דברי תפילה והשתחויה לקב"ה על הר הבית? כך הם דברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה ה):

והמצוה החמישית היא שצונו לעבדו יתעלה... ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: מנין לעיקר תפילה בתוך המצות? מהכא: "את ה' אלוהיך תירא ואותו תעבוד". ואמרו: עבדהו בתורתו, עבדתי במקדשו. **כלומר ללכת שם להתפלל בו ונגדו** כמו שבאר שלמה עליו השלום.

הרמב"ם קובע פה בצורה מפורשת שההגדרה של 'לעבוד את ה'', היא ללכת להר הבית ולהתפלל!

והנה לא נתבאר בדברי הרמב"ם האם מצוה זו של תפילה לפני ה' בהר הבית תלויה בזמן שבית המקדש בבניינו או לא. אך נראה שגם בעת שאין בית המקדש בנוי עיקר מקום התפילה הנו דווקא בהר הבית, שהרי מקום הר הבית גם בחורבנו "בקדושתו הוא עומד", בכל עת הוא "שער השמים", ובו מתקיימת עיקר מצות התפילה בדברי הרמב"ם, ובו קרוב ה' לקבל את תפילתנו גם כאשר בית המקדש חרב, כדברי הרמב"ן על הפסוק (בראשית כח, יז): "וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בַּיַּת אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם":

השכים יעקב בבקר בפחד גדול ואמר ביתו של הקדוש ברוך הוא במקום הזה, שנאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום, מכאן אתה למד שכל המתפלל בירושלם **כאלו מתפלל לפני כסא הכבוד, ששער שמים הוא פתוח לשמוע תפלתן של ישראל, שנאמר וזה שער השמים.**

יעקב זכה למעמד זה עוד הרבה לפני שנבנה בית המקדש. כמו כן, חז"ל מלמדים אותנו כי במקום זה תיקנו אבותינו אברהם, יצחק ויעקב את תפילות שחרית מנחה וערבית. מה שהתברר לנו על ידי הרמב"ן היא שקדושת המקום הייתה עוד לפני בניית בית המקדש עצמו ועוצמת מקומו ומצות תפילתנו במקום הר הבית גדולה מאוד ומחברת אותנו לקב"ה. וראה דברי הילקוט שמעוני על הפסוק המספר על אלקנה (שמואל א, ג): "וַיְעַלֶּה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירוֹ מִמַּיִם יְמִימָה לְהִשְׁתַּחוֹת וְלִזְבַּח ה' צָבָאוֹת בְּשֵׁלָה":

ר' אבא בר יוסף בשם רבי יצחק: התפילה גדולה מן הקרבנות דכתיב להשתחוות ואחר כך לזבוח. ורבנין אמרי תפלה שקולה כנגד כל הקרבנות דכתיב 'להשתחוות ולזבוח'.

ראה כמה גדולה מצות התפילה וההשתחויה במקום השכינה!
 וראה דברים יקרים מתוך הספר "עיר הקודש והמקדש" לרבי יחיאל מיכל טיקוצ'ינסקי
 זצוק"ל (חלק ה, א, ד עמוד ט"ו):

...אלא שבזמן שתהא ברשותנו לבנות בית תפילה במקום המקדש, בטרם ביאת המשחית. אפשר לדבר רק על בנין בית תפילה בהר הבית קודם לעזרה ולמקום החיל. ומקום כזה נקל להגביל את גבולו, וכשתהיה לנו הרשות והרשיון ותהא הנפש כסופה לבית תפילה שכזה, בהסכמת ראשי התורה, יהא דרוש להעמיד משמרות שלא יכנסו לשם אלא (הטבולים במקוה) טהורים מטומאה היוצאה מגוף (שנאמר במשנה דכלים פ"א ח'), ובית תפילה שכזה, לו יהא אפילו בהר הבית, ומכל שכן לכשנזכה להקים מזבח ולהקריב עליו קרבן ציבור, תהא זאת מן הסגולה לתקומת יעודנו ולבנין בית קדשנו ותפארתנו, ולהופעת הגואל אשר יגאל את עם ישראל, הגאולה השלימה בחומר וברוח. והלכו גוים ועמים לאורו, ומלאה הארץ דעה את ה'.

לדבריו המעלה של התפילה בהר הבית היא גדולה מאוד ואפילו אם אין לנו בית מקדש כיום יש לחשוב על הרעיון של בניית בית תפילה בהר הבית בעצמו, ואדרבה על ידי שהקב"ה יראה את רצוננו להתפלל במקום המקדש הוא ימחר להביא את גאולתנו ולבנות את בנין בית המקדש!

גם הרב הגאון מרדכי אליהו זצ"ל קרא להקמת בית כנסת בתוך הר הבית. וכך הוא כותב (במכתב לרב זלמן מ' קור):

הצעתי היא לבנות בית כנסת ומקום לתורה ותפילה בשטח שמותר להכנס אליו. והכניסה והיציאה תהא מבוקרת שאין אפשרות ללכת יותר ממקום המותר, ובזה אנו לא גורמים לאחרים לדרוך על מקום אדמת קודש.

למדנו שאכן יש מצוה להתפלל בהר הבית, והגדרת הרמב"ן את המקום כשער השמים (שראינו לעיל) מחדדת שמקום זה הינו מקום שבו התפילה שלנו עולה לקב"ה בצורה מיוחדת וכנוכחת לפני כסא הכבוד. חשוב לזכור שעיקר ענין התפילה הוא באמת בהר הבית עצמו! אחרי שהבנו שיש קדושה עצומה למקום הר הבית אמור להיות בנו הרצון לבנות שם בית כנסת כדי שיהיה לנו מקום מסודר להתפלל שם - ומתוך כך לשאוף לבנות את בית המקדש השלם.

מצוה ד - לא תחנם⁶

אומרת התורה בדברים (ז, א-ב):

כִּי יִבְיָאֵד ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפְּנֵיךָ הַחַתִּי וְהַגְרָגְשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שְׁבַעַה גּוֹיִם רַבִּים וְעֲצוּמִים מִמֶּךָ. וַיִּתְּנֶם ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִפִּיתָם הַחֶרֶם תַּחְרִים אֹתָם לֹא תִכְרַת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תִחְנַם.

הגמרא במסכת עבודה זרה (כ' ע"א) מבררת מהו איסור 'לא תחנם'. אחת האפשרויות היא: "תניא נמי הכי לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע". מבריייתא זו אנו למדים שמצוות לא תחנם היא איסור לתת לגויים מקום בשטח ארץ ישראל, קל וחומר בוודאי שכך גם הדין בהר הבית. כאשר אנו עולים להר הבית איננו מאפשרים את מסירת מקום מקדשנו לידי הגויים ובזה אנו גם מראים להם שאנחנו קשורים ומחויבים למקום ולא מזניחים אותו לידיהם, ובכך מקיימים את מצוות "לא תחנם".

בעניין זה כתב הרב גורן וצ"ל (בספרו 'הר הבית', עמוד 42):

בהימנעות מעלייה להר הבית עוברים על איסור תורה של 'לא תחנם', לא תיתן להם חנייה בקרקע, שכבר קבעו הפוסקים שאבדן הריבונות כמוהו כחורבן (בית יוסף ומגן אברהם, אורח חיים תקס"א, א). נמצא שכאשר הממשלה אוסרת על יהודים לעלות בחופשיות. היא חוזרת ומחריבה את מקום מקדשנו.

הרצון שלנו לחזור לארץ ישראל הוא רק חלק מתהליך של הבאת הגאולה. לתהליך יש עוד שלבים משמעותיים, שכוללים את הרצון להחזיר את כל עם ישראל לארצו, וכן שאיפה להביא את משיח צדקינו ולבנות את בית המקדש. אם לא נהיה בעלי ריבונות על הר הבית, ויתירה מזאת, גם ניתן רשות לאויבינו לשלוט במקום חשוב זה, הרי שזה מרחיק אותנו מהמטרה.

מעבר לפסוקים הישירים אודות איסור 'לא תחנם', מצינו בפסוקים נוספים בתורה, שהתורה מזהירה בחומרה מההשלכות החמורות של השארת הגויים כשליטים בארץ ישראל. כך למשל נאמר (במדבר לג, נה)-

"וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יְשֵׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִים בְּצַדִּיקֵיכֶם וְצָבְרוּ אֶתְכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ". (וכך הוא בעוד מקומות בתורה, למשל שמות כג, לג; שמות לד, יב).

⁶ תלמוד בבלי עבודה זרה כ'; רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"ד; יורה דעה קנ"א, ז-ח.

אי אפשר להתעלם מהמסר הברור של התורה, כאשר עם ישראל לא מבצע את תפקידו כראוי, האויבים שלו מפרשים זאת כחולשה, ומנצלים זאת לפגיעה בעם ישראל. אי נוכחות בהר הבית היא דוגמא מובהקת לקיום של אזהרת התורה הנ"ל, שאכן הגויים מנצלים את אי הריבונות של עם ישראל בהר, כדי 'לצרור' אותנו על הארץ. אם כן, עליה להר מהווה גם הקפדה שלא נעבור על איסור 'לא תחנם', ובעצם מהווה קיום של האחריות שלנו למקום המקדש, ושאיננו רוצים לחטוא בכך שנטשנו את המקום.

מצוה ה - 'והורשתם את הארץ'

בספר במדבר (לג, נג) התורה מצוה את עם ישראל: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וְיִשְׁבְּתֶם בָּהּ כִּי לָכֵן נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרֵשֶׁת אֲתֶהּ". על כך ביאר הרמב"ן (שכחת העשין בהשגות על ספר המצוות, מצוה ד'): "שלא נעזבנה בידי האומות או לשממה". כאשר אנו עולים להר הבית אנו זוכים לקיים מצות עשה של הורשת הארץ והישיבה בה. אמנם נראה כי שונים גדרי קיום המצוה בהר הבית מבשאר מרחבי ארצנו הקדושה, מכיוון שבמרחבי ארצנו המצוה מתקיימת על ידי כך שאנו גרים במקום ומתיישבים בו, ואילו בהר הבית המצוה מתקיימת כאשר אנו פוקדים את המקום, מתפללים בו ומקיימים בו את מצוות ה' המיוחדות למקום קדוש זה. מצוות אלו אינן תלויות בבניין בית המקדש, ואם כן ברור שנוהגות גם בזמן הזה, והעולה להר הבית מקיים בזה מצוה גדולה ונעשה שותף להשבת כבוד השכינה למקומה.

סיכום

רצינו להראות במאמר שלא רק שאין בהכרח איסור לעלות להר הבית, אלא שיש בעליה להר קיום של מצוות חשובות רבות, שמעבר לעצם החשיבות של קיום כל מצוה באשר היא, כלל המצוות ביחד, בונות אצלנו יחס נכון וחיבור עמוק לרצון להיות במקום של קדושה, ומלאים בקרבת אלוהים.

רצוי לציין שאפילו אם פוסקים לפי הדעות שפוסקות לא לעלות להר הבית, נכון לעורר את המודעות לגודל הפספוס שאנחנו מפספסים בעולם הרוחני שלנו מזה שאיננו יכולים לגשת להר ה'. יש לקוות שכל עם ישראל יתעורר לחשוב יותר על עניין בית המקדש והר הבית כעניין חשוב שאמור להיות לנו בראש סדר העדיפויות. גם כערך חשוב שכדאי ורצוי שיהיה בדו שיח בינינו לבין עצמינו וקל וחומר ללמד את ילדינו ואת כל עם ישראל.